

การบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยวแหล่งมรดกโลก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

อนัสพงษ์ ไกรเกรียงศรี^{1*}

Tourism route managing into World Heritage: Sukhothai, Sisatchanalai and Kamphaengpet Historical Parks.

Anuspong Kraikriengsri ^{1*}

^{1*} คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

^{1*} Faculty of architecture, Naresuan University

* Corresponding author E-mail address : anuspong@hotmail.com

Received April 9, 2019 revised June 11, 2019 accepted June 14, 2019

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาศิลปะสุโขทัย ทั้งสถาปัตยกรรมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รูปแบบศิลปะ การรับ-ส่งอิทธิพลทางศิลปะ กระบวนการอนุรักษ์ ในภาพรวม เพื่อออกแบบเส้นทาง และการบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยว ในบริบทของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชรอาณาจักรสุโขทัย เป็นยุคสมัยที่งานศิลปะมีความงดงามเป็นเลิศ ทรงคุณค่า และมีความเป็นเอกลักษณ์ สมัยหนึ่ง เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 บริเวณพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยในปัจจุบัน มีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงสุโขทัย โดยมีเมืองศรีสัชนาลัย พิษณุโลก และกำแพงเพชร เป็นเมืองบริวาร อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร ได้ถูกประกาศขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก ในกลุ่มศิลปะสุโขทัย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2536 อันนับเป็นกลุ่มอุทยานประวัติศาสตร์ ที่มีขนาดพื้นที่เชื่อมต่อกว้างขวางมากที่สุดของประเทศไทย อีกทั้งได้รับการบูรณะตามกระบวนการอนุรักษ์ รวมถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ของอุทยานประวัติศาสตร์ และโบราณสถานที่อยู่ในบริบท โดยสำนักศิลปากรที่ 6 หน่วยศิลปากรที่ 3 กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานหลัก อันส่งเสริม และสนับสนุนให้อุทยานประวัติศาสตร์ทั้ง 3 แห่งนี้ ได้รับความสนใจในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และการท่องเที่ยว เป็นอย่างมาก

คำสำคัญ: การบริหารจัดการเส้นทางท่องเที่ยว, แหล่งมรดกโลก, อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย,
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย, อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ABSTRACT

“ Tourism route managing into World Heritage: Sukhothai, Sisatchanalai and Kamphaengpet Historical Parks.” This research is the study of Sukhothai Art including Historical, Geography, style and influence of Art, Conservation process in order to design and manage alternative route of tourism in Sukhothai, Sisatchanalai and Kamphaengpet Historical Parks.

Sukhothai Art was an era of splendor and unique art of Thailand during 1900 BC. Sukhothai was administrative center located in lower northern part of Thailand and had Sisatchanalai, Pitsanulok and Kamphaengpet as satellite towns. Sukhothai, Sisatchanalai and Kamphaengpet Historical Parks has been declared world heritages lists since December 13, 1993. It became biggest group of Historical Parks of Thailand. Moreover, it has been restored by the reservation process and established executive management of tourism in the park area. The 6th Regional Officer of Fine Arts Department, The 3rd Unit officer of Fine

Arts Department has paid an important role not only in promoting tourism but encouraged studying Historical Art in these Historical Parks as well.

Keyword: Tourism route managing, World Heritage Site, Sukhothai Historical Park, Sisatchanalai Historical Park, Kamphaengpet Historical Park

บทนำ

สุโขทัย เป็นราชอาณาจักรของชนชาติไทย ที่มีความสำคัญมากกว่า 700 ปี โดยมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 1780 ถึง พ.ศ. 1981 ต่อมาในปี พ.ศ. 2329 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงโปรดให้อพยพชาวเมืองเก่า มาตั้งยังเมืองใหม่ใกล้กับแม่น้ำยม ด้านทิศตะวันออก เหตุเพราะเมืองเก่าสุโขทัยกันดารน้ำ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2496 สมัยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มอบให้หน่วยงานรัฐ ทำการบูรณะโบราณสถาน โดยงานส่วนใหญ่เป็นการปรับปรุงพื้นที่ ขุดแต่ง และบูรณะถนนโบราณ โดยในปี พ.ศ. 2507 รัฐบาลได้จัดตั้งคณะกรรมการปรับปรุง ขุดแต่งโบราณสถาน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2533 เมืองโบราณสุโขทัย ได้รับพิจารณาคัดเลือกเพื่อจารึกให้เป็นแหล่งมรดกโลก จำนวน 332 แหล่ง ในการประชุมของคณะกรรมการบริหารของกรมการมรดกโลก ณ กรุงคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2536 โดยได้พิจารณา และประกาศให้เมืองโบราณในกลุ่มศิลปะสุโขทัย ขึ้นบัญชีเป็นมรดกโลก 3 แห่ง ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร

งานศิลปสถาปัตยกรรมในสมัยสุโขทัย มีความโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อีกทั้งมีการผสมผสานกับศิลปะจากแหล่งอื่น ๆ ได้อย่างลงตัว มีความเจริญรุ่งเรืองในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ริเริ่มประดิษฐ์อักษรไทย อีกทั้งมีระบอบการปกครองที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม อีกทั้งมีการติดต่อค้าขาย เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับต่างชาติ เช่น จีน และแคว้นล้านนา

กรมศิลปากร ได้ดำเนินการขุดค้น ขุดแต่ง บูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถาน จัดเก็บโบราณวัตถุไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และดำเนินงานบริหารจัดการพื้นที่ นอกจากนั้น ยังมีการศึกษาค้นคว้า และจัดเก็บข้อมูล โดยหน่วยงานของรัฐ และนักวิชาการอย่างกว้างขวาง เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม จนไปถึงการทัศนศึกษา และการท่องเที่ยว ในขณะที่จังหวัดสุโขทัย ยังมีประเพณีลอยกระทง อันถือเป็นประเพณีที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นอันดับ 2 ของโลก ในปี พ.ศ. 2558 รองจากเทศกาลบอลรูมนานาชาติ รัฐเนวาด้า สหรัฐอเมริกา

การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวแหล่งมรดกโลกสุโขทัย และเมืองบริวาร

การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว โดยนำเสนอหัวข้อเรื่องของเส้นทางท่องเที่ยวเฉพาะเรื่องที่น่าสนใจ สำหรับนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม ซึ่งได้นำข้อมูลด้านการกำหนด และการแบ่งประเภทของสถานท่องเที่ยว มาประกอบการออกแบบ โดยแบ่งพื้นที่ของเส้นทางท่องเที่ยว เป็น 3 กลุ่ม คือ การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือก อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (ศ) และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ก) โดยสรุปในรูปแบบตาราง แสดงลำดับ ค่าความนิยม (★) ตำแหน่ง และพิกัดทางภูมิศาสตร์ของสถานที่ท่องเที่ยว

2.1 การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) มีเส้นทางเลือกที่สำคัญ สามารถออกแบบเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ 11 เส้นทาง ดังนี้

- ส. 1 ท่องเที่ยวชมระบบชลประทาน และการวางผังเมืองสุโขทัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบผังเมืองของอาณาจักรสุโขทัย อันมีการวางรากฐานมาตั้งแต่ยุคเขมรโบราณ

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	ถนนพระร่วง	★★	ส กค.	17.3.24 N / 99.42.21 E
2	อุทยานแห่งชาติรามคำแหง	★★★	ส กค.	16.52.39 N / 99.41.34 E
3	โชกพระร่วง	★★★	ส กค.	17.0.7 N / 99.39.24 E
4	ทำนบกั้นน้ำสรีดงส์	★★★	ส ตต. 46	17.0.8 N / 99.39.30 E
5	ตระพังทอง	★★★	ส ก. 8	17.1.3 N / 99.42.32 E
6	ตระพังเงิน	★★★	ส ก. 5	17.0.59 N / 99.41.59 E
7	ตระพังตะกวน (วัดสระศรี)	★★★	ส ก. 4	17.1.11 N / 99.42.4 E
8	ตระพังสอ	★★	ส ก. 11	17.1.19 N / 99.42.21 E
9	ศูนย์กลางอาณาจักรเขมรโบราณ	★★★★★	ส น. 7	17.1.45 N / 99.41.56 E
10	กำแพงเมืองสุโขทัย	★★★	ส ก.	17.1.6 N / 99.42.7 E
11	ประตูกำแพงหัก	★★	ส ตอ.	17.1.6 N / 99.42.46 E
12	ประตูมะโม	★★	ส ต.	17.0.41 N / 99.42.22 E
13	ประตูอ้อ	★★	ส ตต.	17.0.58 N / 99.41.44 E
14	ประตูศาลหลวง	★★	ส น.	17.1.29 N / 99.42.12 E

- ส. 2 ท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเป็นอย่างสูง ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระพายหลวง	★★★★★	ส น. 7	17.1.45 N / 99.41.56 E
2	วัดศรีชุม	★★★★★	ส น. 5	17.1.36 N / 99.41.35 E
3	วัดมหาธาตุ	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
4	วัดตระพังเงิน	★★★★★	ส ก. 5	17.0.59 N / 99.41.59 E
5	วัดศรีสวาย	★★★★★	ส ก. 3	17.0.49 N / 99.42.8 E
6	วัดสระศรี	★★★★★	ส น. 4	17.1.11 N / 99.42.4 E
7	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง	★★★★★	ส ก.	17.1.4 N / 99.42.27 E
8	วัดช้างล้อม	★★★★★	ส ตอ. 8	17.1.12 N / 99.43.9 E
9	วัดตระพังทองกลาง	★★★★★	ส ตอ. 13	17.0.57 N / 99.43.7 E
10	วัดเจดีย์สี่ห้อง	★★★★★	ส ต. 28	16.59.50 N / 99.42.30 E
11	วัดเชตุพน	★★★★★	ส ต. 27	16.59.52 N / 99.42.24 E
12	เทวาลัยเกษตรพิมาน	★★★★★	ส ตต. 25	17.0.55 N / 99.41.9 E
13	วัดสะพานหิน	★★★★★	ส ตต. 4	17.1.23 N / 99.40.44 E

- ส. 3 ท่องเที่ยวตามรอยขอม และชมพระสุปถรงผักข้าวโพน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเขมร หมายถึงรวมถึงศิลปะสถาปัตยกรรม และรูปเคารพที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระพายหลวง	★★★★★	ส น. 7	17.1.45 N / 99.41.56 E
2	ศาลตาผาแดง	★★★★★	ส ก. 14	17.1.17 N / 99.42.11 E
3	วัดมหาธาตุ	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
4	วัดศรีสุว	★★★★★	ส ก. 3	17.0.49 N / 99.42.8 E
5	เทวาลัยเกษตรพิมาน	★★★★	ส ตต. 25	17.0.55 N / 99.41.9 E
6	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง	★★★★★	ส ก.	17.1.4 N / 99.42.27 E
7	ปราสาทปู่เจ้า	★★★★	ส กค.	16.53.55 N / 99.43.49 E
8	ถ้ำพระแม่ย่า	★★	ส กค.	16.57.0 N / 99.39.0 E
9	ศาลพระแม่ย่า	★★★★	ส กค.	17.0.18 N / 99.49.32 E

- ส. 4 ท่องเที่ยวตามรอยพระร่วง หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวอันเกี่ยวข้องกับบรรพชนกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ที่สถาปนา และปกครองอาณาจักรสุโขทัย

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	ถนนพระร่วง	★★	ส กค.	17.3.24 N / 99.42.21 E
2	ขอมดำดิน (วัดมหาธาตุ-วัดตระพังทอง)	★★★	ส ก. 8	17.1.3 N / 99.42.32 E
3	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง	★★★★★	ส ก.	17.1.4 N / 99.42.27 E
4	บ้านพระพิมพ์ลัทธิขอมศิลป์	★★★	ส กค.	17.0.22 N / 99.42.34 E
5	โขกพระร่วงลงพระขรรค์	★★★	ส กค.	17.0.7 N / 99.39.24 E
6	ถ้ำพระแม่ย่า	★★	ส กค.	16.57.0 N / 99.39.0 E
7	ศาลพระแม่ย่า	★★★★	ส กค.	17.0.18 N / 99.49.32 E
8	พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	★★	ส น.	17.2.22 N / 99.38.54 E
9	พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุนรามคำแหง	★★★	ส ก.	17.1.11 N / 99.42.16 E
10	พระร่วงหลังรางปืน วัดท่าเกษม	★★	ส กค.	17.13.26 N / 99.51.32 E

- ส. 5 ท่องเที่ยวชมพระสุปถรงยอดดอกบัวตูม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปถรงยอดดอกบัวตูม เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดตระพังเงิน	★★★★★	ส ก. 5	17.0.59 N / 99.41.59 E
3	วัดซ่อนข้าว	★★★★	ส ก. 12	17.1.22 N / 99.42.17 E
4	วัดก้อนแลง	★★★	ส ต. 7	17.0.25 N / 99.42.21 E
5	วัดโคกการาม	★★★★	ส ต. 15	17.0.21 N / 99.42.47 E
6	วัดวิหารทอง	★★★★	ส ต. 22	17.0.5 N / 99.42.49 E
7	วัดหนองป่าพง	★★★★	ส ตต. 8	17.1.8 N / 99.41.21 E
8	วัดสะพานหิน	★★★★★	ส ตต. 1	17.1.23 N / 99.40.30 E
9	วัดอ้อมรอบ	★★★★	ส น. 6	17.1.44 N / 99.41.33 E

- ส. 6 ท่องเที่ยวชมพระสุปทรงระฆังช้างล้อม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปทรงระฆังช้างล้อม เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดช้างล้อม	★★★★★	ส ต่อ. 8	17.1.12 N / 99.43.9 E
3	วัดเจดีย์สี่ห้อง	★★★★★	ส ต. 28	16.59.50 N / 99.42.30 E
4	วัดช้างรอบ	★★★★	ส ตต. 13	17.1.8 N / 99.40.24 E
5	วัดศรีศักดิ์	★★★★	ส ก. 12	17.1.22 N / 99.42.17 E
6	วัดช้างล้อมเจริญศรี	★★★★	ส น.	17.6.27 N / 99.40.46 E

- ส. 7 ท่องเที่ยวชมพระสุปทรงระฆัง ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปทรงระฆังเป็นประธาน หรือเป็นพระสุปปรายองค์สำคัญของวัด (ร)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ (ร)	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดชนะสงคราม	★★★★	ส ก. 7	17.1.7 N / 99.42.13 E
3	วัดสระศรี	★★★★★	ส ก. 4	17.1.11 N / 99.42.4 E
4	วัดตระกวน	★★★★	ส ก. 10	17.1.14 N / 99.42.14 E
5	วัดตระพังทอง	★★★★	ส ก. 8	17.1.3 N / 99.42.32 E
6	วัดหญ้ากร่อน	★★★	ส ต่อ. 5	17.1.15 N / 99.42.51 E
7	วัดต้นมะขาม	★★★	ส ต่อ. 10	17.1.5 N / 99.43.6 E
8	วัดเจดีย์ยอดหัก	★★★	ส ต่อ. 11	17.1.4 N / 99.43.16 E
9	วัดเจดีย์สูง	★★★★	ส ต่อ. 14	17.0.56 N / 99.43.22 E
10	วัดมุลังกา	★★★★	ส ต. 14	17.0.31 N / 99.42.52 E
11	วัดโพรงเม่น	★★★★	ส ต. 13	17.0.27 N / 99.42.45 E
12	วัดศรีพิจิตรกิริยาลัยาราม	★★★★★	ส ต. 29	16.59.49 N / 99.42.46 E
13	วัดต้นจันทร์	★★★★	ส ต. 21	17.0.10 N / 99.42.35 E
14	โบราณสถาน ตต.41	★★★★	ส ตต. 41	17.0.54 N / 99.41.36 E
15	วัดป่ามะม่วง	★★★★	ส ตต. 21	17.1.0 N / 99.41.11 E
16	วัดมังกร	★★★★	ส ตต. 27	17.0.49 N / 99.40.38 E
17	วัดทัพเก่า	★★★	ส ตต. 30	17.0.50 N / 99.40.32 E
18	วัดถ้ำหีบบน	★★★	ส ตต. 35	17.0.44 N / 99.40.12 E
19	วัดเจดีย์งาม	★★★★	ส ตต. 33	17.0.51 N / 99.40.11 E
20	วัดเขาพระบาทน้อย	★★★★	ส ตต. 14	17.1.8 N / 99.40.16 E
21	วัดคู้หวาย	★★★	ส น. 19	17.2.28 N / 99.42.20 E
22	วัดสังฆาวาส	★★★	ส น. 18	17.2.23 N / 99.42.6 E
23	วัดแม่โจน	★★★	ส น. 2	17.1.35 N / 99.42.10 E
24	วัดตระพังปาน	★★★	ส น. 1	17.1.34 N / 99.42.14 E

- ส. 8 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงมณฑป ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มีพระสถูปทรงมณฑป หรือทรงมณฑปวิหาร (มว) เป็นประธาน หรือเป็นพระสถูปรายองค์สำคัญของวัด (ร)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ (ร)	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดซ่อนข้าว (ร)	★★★★	ส ก. 13	17.1.26 N / 99.42.15 E
3	วัดตระพังทองกลาง	★★★★★	ส ตอ. 13	17.0.57 N / 99.43.7 E
4	วัดเกาะไม้แดง	★★★	ส ตอ. 15	17.0.52 N / 99.43.23 E
5	วัดเชตุพน (มว)	★★★★★	ส ต. 27	16.59.52 N / 99.42.24 E
6	วัดศรีโตน	★★★★	ส ตต. 23	17.0.57 N / 99.41.26 E
7	วัดตึก	★★★★	ส ตต. 24	17.0.55 N / 99.41.14 E
8	เทวาลัยเกษตรพิมาน (มว)	★★★★	ส ตต. 25	17.0.55 N / 99.41.9 E
9	วัดพระยืน (มว)	★★★★	ส ตต. 39	17.0.41 N / 99.40.43 E
10	วัดตระพังช้างเผือก (มว)	★★	ส ตต. 12	17.1.9 N / 99.40.49 E
11	วัดนครชุม	★★★	ส ตต. 1	17.1.56 N / 99.41.0 E
12	วัดศรีชุม	★★★★★	ส น. 5	17.1.36 N / 99.41.35 E

- ส. 9 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงปราสาท เจดีย์ยอด ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มีพระสถูปทรงปราสาทยอดเจดีย์ เป็นประธาน หรือเป็นพระสถูปรายองค์สำคัญของวัด (ร)

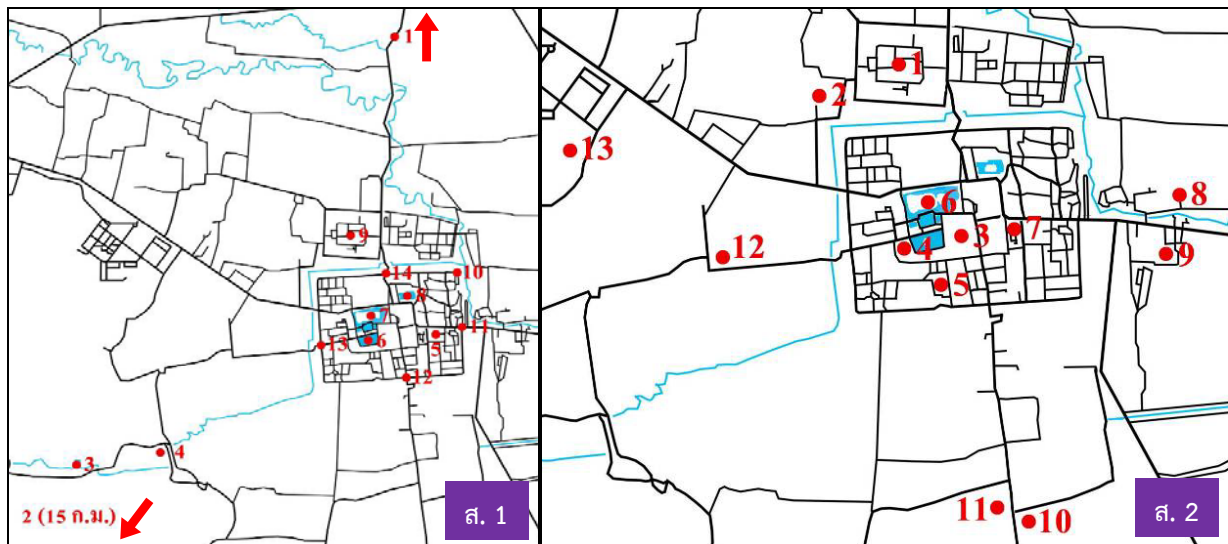
ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ (ร)	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดสระศรี (ร)	★★★★★	ส ก. 4	17.1.11 N / 99.42.4 E
3	วัดป่าแดง	★★★	ส ตต. 32	17.0.55 N / 99.40.17 E
4	วัดเขาพระบาทน้อย	★★★★	ส ตต. 14	17.1.8 N / 99.40.16 E

- ส. 10 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงปราสาทชั้นซ้อน (ทรงเจดีย์เหลี่ยม) และพระสถูปทรงปราสาท หลังคาชั้นซ้อน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง โบราณสถานที่มีพระสถูปทรงปราสาทชั้นซ้อน หรือที่เรียกว่า ทรงเจดีย์เหลี่ยม (จล) และพระสถูปทรงปราสาท ที่มีหลังคาชั้นซ้อน (ปช) เป็นประธาน หรือเป็นพระสถูปรายองค์สำคัญของวัด (ร)

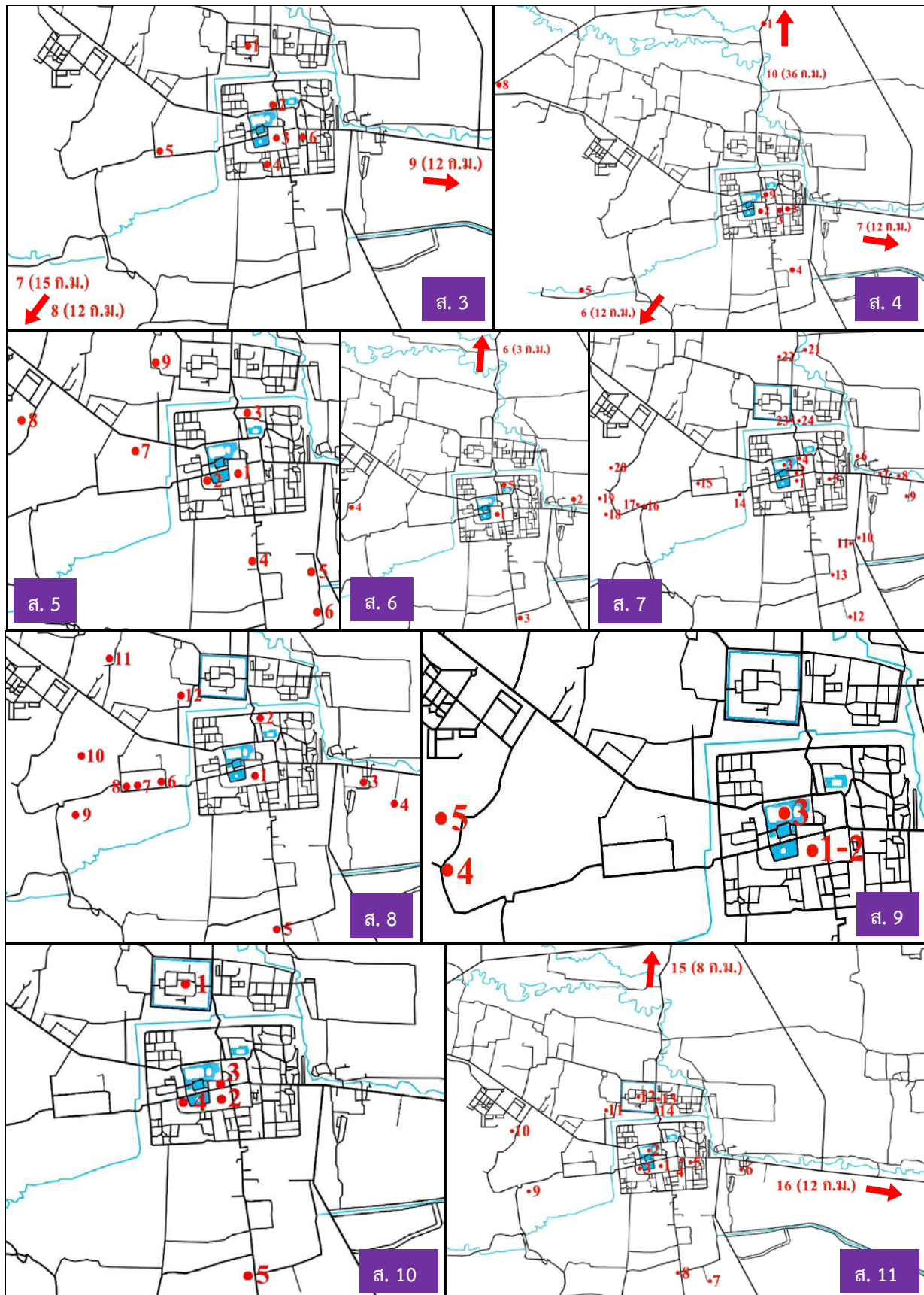
ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระพายหลวง (ร) (จล)	★★★★★	ส น. 7	17.1.45 N / 99.41.56 E
2	วัดมหาธาตุ (ร) (จล)	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
3	วัดชนะสงคราม (ร) (ปช)	★★★★	ส ก. 7	17.1.7 N / 99.42.13 E
4	วัดตระพังเงิน (ร) (ปช)	★★★★★	ส ก. 5	17.0.59 N / 99.41.59 E
5	วัดเชตุพน (ร) (ปช)	★★★★★	ส ต. 27	16.59.52 N / 99.42.24 E

- ส. 11 ท่องเที่ยวชมพระพุทธรูป ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย หมายถึง การเยี่ยมชมพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ณ โบราณสถาน วัด พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง หรือศูนย์ข้อมูลฯ ทั้งที่เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริด (พส) หรือพระพุทธรูปปูนปั้น (พป)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดมหาธาตุ (พป)	★★★★★	ส ก. 1	17.1.0 N / 99.42.13 E
2	วัดสระศรี (พส) (พป)	★★★★★	ส ก. 4	17.1.11 N / 99.42.4 E
3	วัดตระพังเงิน (พป)	★★★★★	ส ก. 5	17.0.59 N / 99.41.59 E
4	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง (พส) (พป)	★★★★★	ส ก.	17.1.4 N / 99.42.27 E
5	วัดตระพังทอง (พป)	★★★★	ส ก. 8	17.1.3 N / 99.42.32 E
6	วัดตระพังทองกลาง (พป)	★★★★★	ส ตอ. 13	17.0.57 N / 99.43.7 E
7	วัดศรีพิจิตรกิริยาราม (พป)	★★★★★	ส ต. 29	16.59.49 N / 99.42.46 E
8	วัดเชตุพน (พป)	★★★★★	ส ต. 27	16.59.52 N / 99.42.24 E
9	วัดพระยืน (พป)	★★★★	ส ตต. 39	17.0.41 N / 99.40.43 E
10	วัดสะพานหิน (พป)	★★★★★	ส ตต. 4	17.1.23 N / 99.40.44 E
11	วัดศรีชุม (พป)	★★★★★	ส น. 5	17.1.36 N / 99.41.35 E
12	วัดพระพายหลวง (พป)	★★★★★	ส น. 7	17.1.45 N / 99.41.56 E
13	หอพระพุทธรูปสิริมารวิชัย (พส) (พป)	★★★★	ส น.	17.1.44 N / 99.42.11 E
14	วัดแม่โจน (พป)	★★★★	ส น. 1	17.1.34 N / 99.42.14 E
15	ทุ่งทะเลหลวง (พส)	★★★★	ส กค.	17.3.0 N / 99.47.35 E
16	พระพุทธรูปอุทยาน (พส)	★★★★	ส กค.	17.0.20 N / 99.49.33 E

ภาพ 1 แผนที่สรุป การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) 11 เส้นทาง

ภาพ 1 แผนที่สรุป การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) 11 เส้นทาง (ต่อ)

2.2 การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (ศ)

มีเส้นทางเลือกที่สำคัญ สามารถออกแบบเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ 9 เส้นทาง ดังนี้

- ศ. 1 ท่องเที่ยวชมระบบชลประทาน และการวางผังเมืองศรีสัชนาลัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบผังเมืองศรีสัชนาลัย อันมีการวางรากฐานมาตั้งแต่ยุคเขมรโบราณ

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	ถนนพระร่วง	★★	ส กค.	17.3.24 N / 99.42.21 E
2	หนองช้าง	★★	ศ กค.	17.24.58 N / 99.47.36 E
3	แนวกำแพงเมืองเชลียง แม่น้ำยม	★★	ศ ต.	17.25.49 N / 99.48.42 E
4	แก่งหลวง แม่น้ำยม	★★	ศ ก.	17.26.6 N / 99.47.18 E
5	ประตูเตาหม้อ	★★★	ศ ก. 35	17.26.17 N / 99.41.17 E
6	ประตูดอนแหลม และป้อมห้าเหลี่ยม	★★	ศ ก. 29	17.25.54 N / 99.47.28 E
7	ประตูรามณรงค์	★★★	ศ ก. 31	17.25.37 N / 99.47.17 E
8	ประตูสะพานจันทร์	★★	ศ ก. 32	17.25.55 N / 99.46.52 E
9	ประตูชนะสงคราม	★★	ศ ก. 33	17.26.0 N / 99.46.48 E
10	ประตูไชยพลกัษ	★★	ศ ก. 34	17.26.7 N / 99.46.46 E
11	ประตูบนเขา	★★	ศ ก. 42	17.25.56 N / 99.46.50 E
12	แนวเขาพระศรี เขาพระบาท	★★	ศ ก.	17.26.0 N / 99.46.55 E

- ศ. 2 ท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างสูง ของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดเจ้าจันทร์	★★★★	ศ ต. 3	17.25.43 N / 99.48.15 E
2	วัดขมขึ้น และหลุมขุดค้นฯ	★★★★	ศ ต. 2	17.25.41 N / 99.48.20 E
3	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียง	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E
4	วัดนางพญา	★★★★★	ศ ก. 4	17.25.43 N / 99.47.18 E
5	วัดเจดีย์เจ็ดแถว	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
6	วัดช้างล้อม	★★★★★	ศ ก. 1	17.25.55 N / 99.47.6 E
7	วัดเขาสุวรรณคีรี	★★★★	ศ ก. 9	17.26.0 N / 99.46.55 E
8	วัดสวนแก้วอุทยานน้อย	★★★★	ศ ก. 5	17.25.56 N / 99.47.13 E
9	วัดราหู	★★★★	ศ ตต. 2	17.25.30 N / 99.47.11 E
10	วัดพญาดำ	★★★★	ศ ตต. 6	17.25.22 N / 99.47.2 E
11	วัดยายตา	★★★★	ศ ตต. 11	17.25.38 N / 99.46.42 E
12	วัดเจดีย์เก้ายอด	★★★★★	ศ บข. 2	17.25.56 N / 99.46.14 E
13	วัดหัวโชน	★★★★	ศ น. 2	17.26.11 N / 99.46.38 E
14	กลุ่มเตาทุเรียงบ้านเกาะน้อย 61	★★★	ศ น. 33	17.28.2 N / 99.45.36 E
15	กลุ่มเตาทุเรียงบ้านเกาะน้อย 42	★★★	ศ น. 33	17.28.34 N / 99.45.15 E

- ศ. 3 ท้องเที่ยวตามรอยขอม และชมพระสุปฺพทรงผกข้าวโพน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศิลปะเขมร หมายถึงรวมถึงศิลปะสถาปัตยกรรม และรูปเคารพที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดเจ้าจันทร์	★★★★★	ศ ต. 3	17.25.43 N / 99.48.15 E
2	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E
3	วัดหลักเมือง	★★★★★	ศ ก. 6	17.25.50 N / 99.47.18 E
4	วัดเจดีย์เจ็ดแถว	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
5	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคตราช	★★★★★	ศ กค.	17.19.11 N / 99.49.35 E
6	วัดทุ่งเสลี่ยม	★★★★	ศ กค.	17.18.44 N / 99.33.9 E

- ศ. 4 ท้องเที่ยวชมพระสุปฺพทรงยอดดอกบัวตูม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปฺพทรงยอดดอกบัวตูม เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดเจดีย์เจ็ดแถว	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
2	วัดสวนแก้วอุทยานน้อย	★★★★★	ศ ก. 5	17.25.56 N / 99.47.13 E
3	วัดอุดมป่าสัก	★★★★	ศ ก. 7	17.25.48 N / 99.47.21 E
4	โบราณสถาน ศ ก. 24	★★★	ศ ก. 24	17.25.46 N / 99.47.1 E
5	วัดน้อย	★★★★	ศ ต. 7	17.25.49 N / 99.47.56 E
6	วัดราหู	★★★★★	ศ ตต. 2	17.25.30 N / 99.47.11 E
7	วัดลูกกรอก	★★★★	ศ ตต. 5	17.25.48 N / 99.46.48 E
8	วัดใหญ่ชัยมงคล-บางขลัง	★★★★★	ศ กค.	17.15.36 N / 99.40.36 E

- ศ. 5 ท้องเที่ยวชมพระสุปฺพทรงระฆัง และพระสุปฺพทรงระฆังช้างล้อม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปฺพทรงระฆัง หรือทรงระฆังช้างล้อม (รช) เป็นประธาน หรือเป็นพระสุปฺพรายองค์สำคัญของวัด (ร)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดช้างล้อม (รช)	★★★★★	ศ ก. 1	17.25.55 N / 99.47.6 E
2	วัดเจดีย์เจ็ดแถว (ร)	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
3	วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่	★★★★★	ศ ก. 3	17.25.48 N / 99.47.13 E
4	วัดนางพญา	★★★★★	ศ ก. 4	17.25.43 N / 99.47.18 E
5	วัดเขาพนมเพลิง	★★★★	ศ ก. 8	17.26.3 N / 99.47.4 E
6	วัดเขาสุวรรณคีรี	★★★★★	ศ ก. 9	17.26.0 N / 99.46.55 E
7	วัดกุฎีราย	★★★★★	ศ น. 1	17.26.21 N / 99.47.11 E
8	วัดโคกสิงคาราม	★★★★★	ศ ต. 8	17.25.49 N / 99.47.49 E
9	วัดชมชื่น	★★★★★	ศ ต. 2	17.25.41 N / 99.48.20 E
10	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง (ร)	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E
11	วัดสวนสัก	★★★★	ศ ตอ. 1	17.26.2 N / 99.48.0 E
12	วัดเขาอินทร์	★★★★	ศ บข. 15	17.26.43 N / 99.48.36 E
13	วัดสระปทุม	★★★★★	ศ ตต. 7	17.25.21 N / 99.46.53 E

14	วัดสระไผ่	★★★★	ศ ตต. 1	17.25.43 N / 99.46.47 E
15	โบราณสถาน ศ ตต. 12	★★	ศ ตต. 12	17.25.43 N / 99.46.37 E
16	วัดอีเปือ	★★★★	ศ ตต. 13	17.25.44 N / 99.46.33 E
17	วัดเจติยเอน	★★★★	ศ บข. 3	17.25.55 N / 99.46.41 E
18	วัดเขาใหญ่ล่าง	★★★★	ศ บข. 4	17.25.53 N / 99.46.36 E
19	วัดเขาใหญ่บน	★★★★	ศ บข. 5	17.25.55 N / 99.46.41 E
20	วัดหัวโชน	★★★★	ศ น. 2	17.26.11 N / 99.46.38 E
21	วัดหาดเสี้ยว	★★★★	ศ กค.	17.31.9 N / 99.45.47 E
22	วัดริมทาง เมืองบางขลัง	★★★	ศ กค.	17.15.32 N / 99.40.37 E
23	วัดเขาเตือ เมืองบางขลัง	★★★	ศ กค.	17.14.4 N / 99.39.38 E

- ศ. 6 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงมณฑป ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง โบราณสถานที่มีพระสถูปทรงมณฑป หรือทรงมณฑปวิหาร (มว) เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	ศาลเจ้าแม่ละอองสำลี	★★★	ศ ก.	17.26.2 N / 99.47.3 E
2	โบราณสถาน ศ ก. 11	★★★	ศ ก. 11	17.25.55 N / 99.47.2 E
3	โบราณสถาน ศ ก. 15	★★★	ศ ก. 15	17.25.48 N / 99.47.0 E
4	วัดพญาดำ (มว)	★★★★	ศ ตต. 6	17.25.22 N / 99.47.2 E
5	วัดพรหมสี่หน้า	★★★★	ศ ตต. 8	17.25.48 N / 99.46.48 E
6	วัดยายตา	★★★★	ศ ตต. 11	17.25.38 N / 99.46.42 E
7	วัดน้อยจำปี	★★★	ศ ต. 4	17.25.44 N / 99.48.8 E
8	วัดเจ้าจันทร์ (ร)	★★★★	ศ ต. 3	17.25.43 N / 99.48.15 E
9	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขี้เหล็ก (ร)	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E
10	วัดโบสถ์ เมืองบางขลัง	★★★★	ศ กค.	17.14.15 N / 99.40.25 E

- ศ. 7 ท่องเที่ยวชมคันธกุฎีท้ายพระวิหาร ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง โบราณสถานที่มีคันธกุฎีลักษณะเป็นอาคารทรงมณฑปต่อท้ายพระวิหาร

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดสวนแก้วอุทยานน้อย	★★★★	ศ ก. 5	17.25.56 N / 99.47.13 E
2	วัดหลักเมือง	★★★★	ศ ก. 6	17.25.50 N / 99.47.18 E
3	โบราณสถาน ศ ก. 16	★★	ศ ก. 16	17.25.49 N / 99.46.59 E
4	วัดหน้าพร่ง	★★	ศ ก. 18	17.25.45 N / 99.47.2 E
5	วัดประจิมเบญจา	★★	ศ ก. 19	17.25.42 N / 99.47.5 E
6	วัดวิหารน้อย	★★	ศ ก. 23	17.25.35 N / 99.47.10 E
7	โบราณสถาน ศ ก. 21	★★	ศ ก. 21	17.25.40 N / 99.47.12 E
8	วัดกุฎีราย	★★★★	ศ น. 1	17.26.21 N / 99.47.11 E
9	วัดหัวโชน	★★★★	ศ น. 2	17.26.11 N / 99.46.38 E
10	โบราณสถาน ศ น. 6	★★	ศ น. 6	17.26.3 N / 99.46.40 E
11	วัดเขาใหญ่บน	★★★★	ศ บข. 5	17.25.55 N / 99.46.41 E

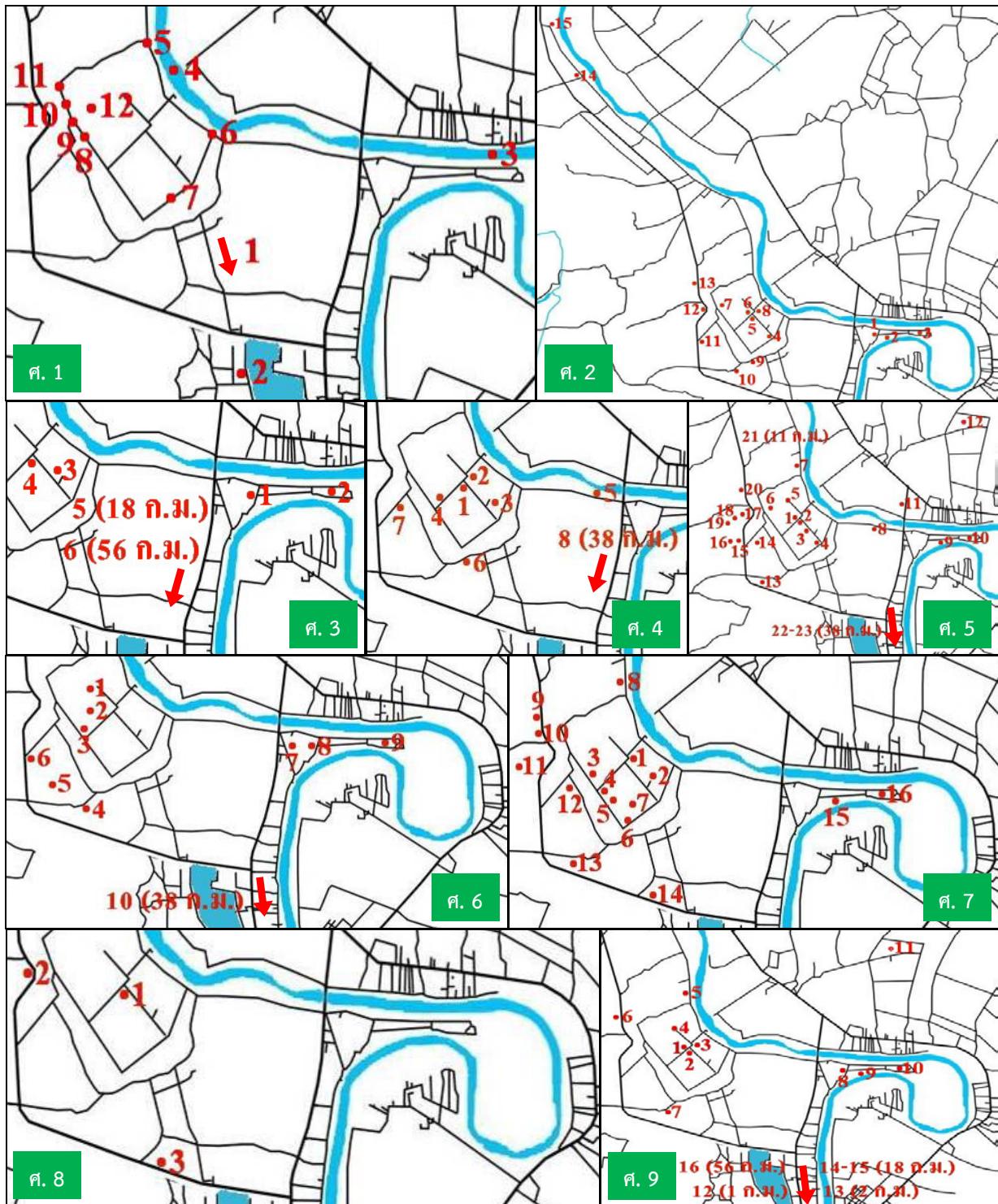
12	วัดสระไผ่	★★★★	ศ ตต. 1	17.25.43 N / 99.46.47 E
13	วัดสระปทุม	★★★★	ศ ตต. 7	17.25.21 N / 99.46.53 E
14	วัดอโง	★★	ศ ต. 22	17.25.22 N / 99.46.54 E
15	วัดขมขื่น	★★★★	ศ ต. 2	17.25.41 N / 99.48.20 E
16	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E

- ศ. 8 ท่องเที่ยวชมพระสุปฏิพัตรปราสาท เจดีย์ยอด และพระสุปฏิพัตรปราสาท หลังคาชั้นซ้อน ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง โบราณสถานที่มพระสุปฏิพัตรปราสาทยอดเจดีย์ รูปทรงต่าง ๆ (ปจ) หรือพระสุปฏิพัตรปราสาท หลังคาชั้นซ้อน (ปช) เป็นประธาน หรือเป็นพระสุปฏิพัตรองค์สำคัญของวัด (ร)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดเจดีย์เจ็ดแถว (ปจ) (ปช) (ร)	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
2	วัดเจดีย์เก้ายอด (ปจ)	★★★★★	ศ บข. 2	17.25.56 N / 99.46.14 E
3	วัดอโง (ปจ)	★★	ศ ต. 22	17.25.22 N / 99.46.54 E

- ศ. 9 ท่องเที่ยวชม พระพุทธรูปในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย หมายถึง การเยี่ยมชมพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ณ โบราณสถาน วัด หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทั้งที่เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริด (พล) พระพุทธรูปปูนปั้น (พป) หรือพระพุทธรูปศิลา (พค)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดช้างล้อม (พป)	★★★★★	ศ ก. 1	17.25.55 N / 99.47.6 E
2	วัดเจดีย์เจ็ดแถว (พป)	★★★★★	ศ ก. 2	17.25.51 N / 99.47.10 E
3	วัดสวนแก้วอุทยานน้อย (พป)	★★★★	ศ ก. 5	17.25.56 N / 99.47.13 E
4	วัดเขาพนมเพลิง (พป)	★★★	ศ ก. 8	17.26.3 N / 99.47.4 E
5	วัดกุฎีราย (พป)	★★★★	ศ น. 1	17.26.21 N / 99.47.11 E
6	วัดหัวโขน (พป)	★★★★	ศ น. 2	17.26.11 N / 99.46.38 E
7	วัดพญาคำ (พป)	★★★★	ศ ตต. 6	17.25.22 N / 99.47.2 E
8	วัดเจ้าจันทร์ (พป)	★★★★	ศ ต. 3	17.25.43 N / 99.48.15 E
9	วัดขมขื่น (พป)	★★★★	ศ ต. 2	17.25.41 N / 99.48.20 E
10	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง (พป)	★★★★★	ศ ต. 1	17.25.45 N / 99.48.39 E
11	วัดเขานินทร์ (พป)	★★★	ศ บข. 15	17.26.43 N / 99.48.36 E
12	วัดเชิงคีรี (พล)	★★★	ศ กค.	17.24.9 N / 99.47.53 E
13	วัดตลิ่งชัน (พล)	★★★	ศ กค.	17.23.49 N / 99.47.54 E
14	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคตวรนายก	★★★★★	ศ กค.	17.19.11 N / 99.49.35 E
15	วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร (พล)	★★★	ศ กค.	17.18.45 N / 99.49.43 E
16	วัดทุ่งเสลี่ยม (พค)	★★★	ศ กค.	17.26.43 N / 99.48.36 E

ภาพ 2 แผนที่สรุป การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (ศ) 9 เส้นทาง

2.3 การออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ก)

มีเส้นทางเลือกที่สำคัญ สามารถออกแบบเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้ 6 เส้นทาง ดังนี้

- ก. 1 ท่องเที่ยวชมระบบชลประทาน และการวางผังเมืองกำแพงเพชร หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบผังเมืองกำแพงเพชร

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	ถนนพระร่วง	★★	ส กค.	17.3.24 N / 99.42.21 E
2	เมืองบางพาน	★★★	ก กค.	16.35.32 N / 99.35.50 E
3	บ่อสามแสน	★★	ก น. 28	16.30.29 N / 99.31.6 E
4	สระมน	★★	ก ก. 3	16.29.26 N / 99.31.0 E
5	แนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก	★★★	ก ต่อ.	16.28.58 N / 99.31.53 E
6	แนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้	★★★	ก ต.	16.29.9 N / 99.31.15 E
7	แนวกำแพงเมืองด้านทิศตะวันตก	★★★	ก ตต.	16.29.28 N / 99.30.45 E
8	แนวกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	★★★	ก น.	16.29.25 N / 99.31.13 E
9	แม่น้ำปิง	★★	ก กค.	16.28.45 N / 99.31.7 E
10	ป้อมทุ่งเศรษฐี	★★★	ก ต. 2	16.28.25 N / 99.30.9 E
11	เมืองไตรดริ้งค์	★★★	ก กค.	16.22.35 N / 99.33.33 E

- ก. 2 ท่องเที่ยวชมโบราณสถานที่สำคัญในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างสูง ของอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระแก้ว	★★★★★	ก ก. 1	16.29.17 N / 99.31.4 E
2	วัดพระธาตุ	★★★★★	ก ก. 2	16.29.15 N / 99.31.12 E
3	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร	★★★★★	ก ก.	16.29.18 N / 99.31.20 E
4	วัดกะโลทัย	★★★★	ก ต่อ. 1	16.29.56 N / 99.32.5 E
5	วัดหนองพิกุล	★★★★	ก ต. 3	16.28.12 N / 99.30.32 E
6	วัดหนองลังกา	★★★★	ก ต. 4	16.28.6 N / 99.30.39 E
7	วัดเจดีย์กลางทุ่ง	★★★★	ก ต. 5	16.28.20 N / 99.30.51 E
8	ป้อมทุ่งเศรษฐี	★★★	ก ต. 2	16.28.25 N / 99.30.9 E
9	วัดพระบรมธาตุ	★★★★	ก ต. 1	16.28.47 N / 99.30.37 E
10	วัดช้าง	★★★★	ก ต่อ. 3	16.29.25 N / 99.31.20 E
11	วัดอวาสใหญ่	★★★★★	ก น. 1	16.30.29 N / 99.31.6 E
12	วัดช้างรอบ	★★★★★	ก น. 2	16.30.10 N / 99.30.34 E
13	วัดสิงห์	★★★★★	ก น. 4	16.30.8 N / 99.30.49 E
14	วัดพระสี่อิริยาบถ	★★★★★	ก น. 5	16.30.4 N / 99.30.53 E
15	วัดพระนอน	★★★★★	ก น. 6	16.29.56 N / 99.30.52 E
16	วัดนาเจ็ดเศียร	★★★★	ก น. 8	16.29.56 N / 99.30.42 E

- ก. 3 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงยอดดอกบัวตูม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หมายถึง โบราณสถานที่ม
พระสถูปทรงยอดดอกบัวตูม เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดสิงห์	★★★★★	ก น. 4	16.30.8 N / 99.30.49 E
2	วัดลายคราม	★★	ก ต่อ. 13	16.29.49 N / 99.31.30 E
3	วัดกะโลทัย	★★★★	ก ต่อ. 1	16.29.56 N / 99.32.5 E
4	วัดเจติยกลางทุ่ง	★★★★	ก ต. 5	16.28.20 N / 99.30.51 E
5	วัดพระบรมธาตุ	★★★★	ก ต. 1	16.28.47 N / 99.30.37 E
6	วัดวังพระธาตุ เมืองไตรตรึงษ์	★★★★	ก กค.	16.22.23 N / 99.34.0 E
7	วัดเจติยเจ็ดยอด เมืองไตรตรึงษ์	★★★★	ก กค.	16.22.35 N / 99.33.33 E
8	วัดเขานางทอง เมืองบางพาน	★★★	ก กค.	16.35.32 N / 99.35.50 E

- ก. 4 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงระฆัง พระสถูปทรงระฆังที่มีกระจนำขุ่ม และพระสถูปทรงระฆังข้างล้อม ในเขตอุทยาน
ประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หมายถึง โบราณสถานที่มพระสถูปทรงระฆัง พระสถูปทรงระฆังที่มีกระจนำขุ่ม (รจ) หรือพระสถูป
ทรงระฆังข้างล้อม (รข) เป็นประธาน หรือเป็นพระสถูปรายองค์สำคัญของวัด (ร)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระแก้ว (รข)	★★★★★	ก ก. 1	16.29.17 N / 99.31.4 E
2	วัดพระธาตุ	★★★★★	ก ก. 2	16.29.15 N / 99.31.12 E
3	วัดนางนกยูง	★★★	ก ก. 4	16.29.11 N / 99.31.25 E
4	วัดหนองลังกา (รจ)	★★★★	ก ต. 4	16.28.6 N / 99.30.39 E
5	วัดหนองยายช่วย (รจ)	★★★	ก ต. 6	16.28.10 N / 99.30.53 E
6	วัดหม่องกาเล (รจ)	★★★	ก ต. 7	16.28.3 N / 99.30.33 E
7	วัดขุ่มกอ	★★	ก ต. 8	16.28.24 N / 99.30.34 E
8	วัดพระบรมธาตุ	★★★★	ก ต. 1	16.28.47 N / 99.30.37 E
9	วัดเชิงหวาย	★★	ก ต่อ. 15	16.29.44 N / 99.31.33 E
10	วัดตะแบกลาย	★★★	ก ต่อ. 4	16.29.24 N / 99.31.56 E
11	วัดช้าง (รข)	★★★★	ก ต่อ. 3	16.29.25 N / 99.31.20 E
12	วัดดงหวาย (รจ)	★★★	ก ต่อ. 2	16.29.45 N / 99.31.9 E
13	วัดท้ายหนอง	★★	ก น. 34	16.30.3 N / 99.31.14 E
14	วัดอวาสใหญ่	★★★★★	ก น. 1	16.30.29 N / 99.31.6 E
15	วัดเพการาม	★★★	ก น. 20	16.30.11 N / 99.31.4 E
16	วัดกรุสัห้อง	★★★	ก น. 12	16.30.15 N / 99.31.7 E
17	วัดกำแพงงาม	★★★	ก น. 3	16.30.13 N / 99.30.54 E
18	วัดเจติยกลม	★★★	ก น. 30	16.30.3 N / 99.31.14 E
19	วัด้องชัย	★★★	ก น. 7	16.30.1 N / 99.30.59 E
20	วัดพระนอน	★★★★★	ก น. 6	16.29.56 N / 99.30.52 E
21	วัดปามืด (รจ)	★★★	ก น. 10	16.29.52 N / 99.30.52 E
22	วัดปามืดใน	★★★	ก น. 13	16.29.49 N / 99.30.48 E
23	วัดป่าแลง	★★★	ก น. 14	16.29.42 N / 99.30.57 E

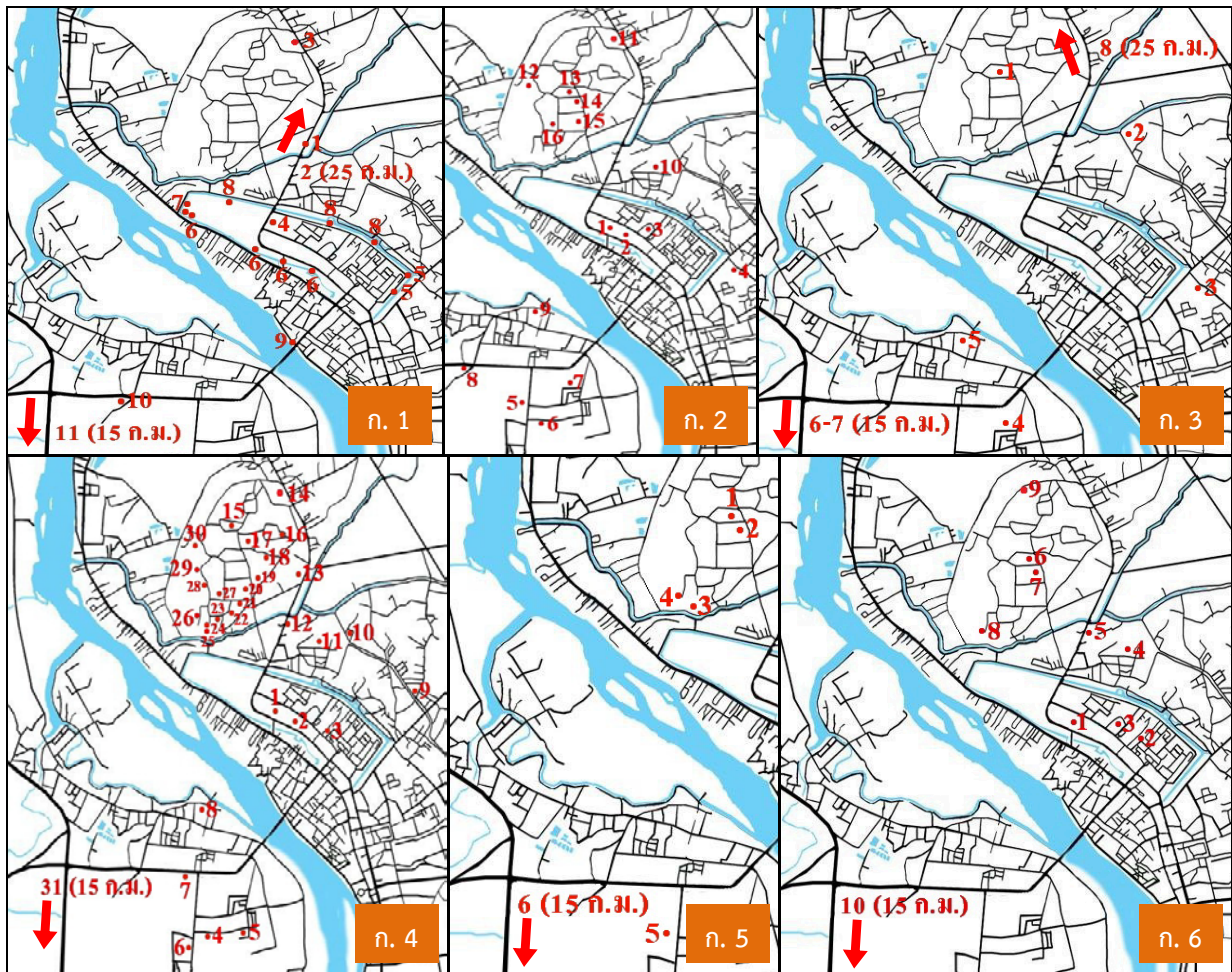
ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
24	วัดหามาฬี	★★★	ก น. 9	16.29.40 N / 99.30.52 E
25	วัดตะแบก	★★★	ก น. 25	16.29.45 N / 99.30.39 E
26	วัดป่าแฝก	★★	ก น. 31	16.29.49 N / 99.30.36 E
27	วัดนาคเจ็ดเศียร (รจ)	★★★★	ก น. 8	16.29.56 N / 99.30.42 E
28	วัดมะม่วงงาม	★★	ก น. 29	16.29.53 N / 99.30.42 E
29	วัดเขาลูกกรัง	★★★	ก น. 27	16.29.57 N / 99.30.46 E
30	วัดช้างรอบ (รช)	★★★★★	ก น. 2	16.30.10 N / 99.30.34 E
31	วัดพระปรารักษ์ เมืองไตรตรึงษ์	★★★	ก กค.	16.22.35 N / 99.33.23 E

- ก. 5 ท่องเที่ยวชมพระสถูปทรงมณฑป และพระสถูปทรงปราสาท เจดีย์ยอด ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หมายถึง โบราณสถานที่มีพระสถูปทรงมณฑป หรือทรงมณฑปวิหาร (มว) และพระสถูปทรงปราสาท เจดีย์ยอด (ปจ) เป็นประธานของวัด

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดสิงห์ (ปจ)	★★★★★	ก น. 4	16.30.8 N / 99.30.49 E
2	วัดพระสี่อิริยาบถ (มว)	★★★★★	ก น. 5	16.30.4 N / 99.30.53 E
3	วัดมณฑป (ปจ)	★★★	ก น. 17	16.29.38 N / 99.30.53 E
4	วัดเตาหม้อ	★★★	ก น. 21	16.29.41 N / 99.30.49 E
5	วัดหนองพิกุล	★★★★	ก ต. 3	16.28.12 N / 99.30.32 E
6	วัดเจดีย์เจ็ดยอด เมืองไตรตรึงษ์ (ปจ)	★★★	ก กค.	16.22.35 N / 99.33.33 E

- ก. 6 ท่องเที่ยวชม พระพุทธรูป และเทวรูป ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร หมายถึง การเยี่ยมชมพระพุทธรูป และเทวรูป ที่ประดิษฐาน ณ โบราณสถาน วัด เทวสถาน หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ทั้งที่เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริด (พล) เทวรูปหล่อสำริด (ทล) พระพุทธรูปปูนปั้น (พป) หรือพระพุทธรูปศิลา (พศ)

ลำดับ	สถานที่ท่องเที่ยว	★	ตำแหน่ง	พิกัดทางภูมิศาสตร์
1	วัดพระแก้ว (พป)	★★★★★	ก ก. 1	16.29.17 N / 99.31.4 E
2	ศาลพระอิศวร (ทล)	★★	ก ก. 9	16.29.13 N / 99.31.26 E
3	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร (พป) (ทล)	★★★★★	ก ก.	16.29.18 N / 99.31.20 E
4	วัดช้าง (พป)	★★★★	ก ตอ. 3	16.29.25 N / 99.31.20 E
5	วัดดงหวาย (พป)	★★★	ก ตอ. 2	16.29.45 N / 99.31.9 E
6	วัดสิงห์ (พป)	★★★★★	ก น. 4	16.30.8 N / 99.30.49 E
7	วัดพระสี่อิริยาบถ (พป)	★★★★★	ก น. 5	16.30.4 N / 99.30.53 E
8	วัดเตาหม้อ (พป)	★★★	ก น. 21	16.29.41 N / 99.30.49 E
9	วัดริมทาง (พป)	★★★	ก น. 16	16.30.29 N / 99.30.48 E
10	วัดวังพระธาตุ เมืองไตรตรึงษ์ (พป)	★★★★	ก กค.	16.22.23 N / 99.34.0 E

ภาพ 3 แผนที่สรุป การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ก) 6 เส้นทาง

สรุป

การบริหารจัดการ และการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวทางเลือกเมืองมรดกโลก กลุ่มศิลปะสุโขทัย แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (ศ) และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ก)

เส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (ส) มีความน่าสนใจในหลายเส้นทาง เนื่องจากลักษณะทางกายภาพที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักร มีการวางผังเมือง และระบบชลประทานที่สืบทอดมาจากอิทธิพลของเขมรโบราณ ได้แก่ ถนนพระร่วง อันเป็นเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อเมืองบริวาร การขุดบาราย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของเมือง จนถึงการสร้างศรีตรางส์ หรือทำนบกั้นน้ำ เหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในมุมมองของเส้นทางท่องเที่ยวทางศิลปสถาปัตยกรรม นับได้ว่า มีการสร้างพระสถูปเจดีย์ หลากหลายรูปแบบขึ้นเป็นหลักของวัด ได้แก่ พระสถูปทรงยอดดอกบัวตูมที่วัดมหาธาตุ ซึ่งถือเป็นวัดหลวงประจำราชอาณาจักร แต่ที่นิยมสร้างอย่างมากมายกระจายตัวไปทุกทิศของเมือง คือ พระสถูปทรงระฆังช้างล้อม และพระสถูปทรงมณฑป อีกทั้งยังคงเหลือร่องรอยของพระสถูปทรงฝักข้าวโพด หรือทรงปราสาท อันรับอิทธิพลจากศิลปะเขมร หลงเหลือให้เที่ยวชมอีกหลายแห่ง ด้านการท่องเที่ยวชมพระพุทธรูป งานประติมากรรม โบราณวัตถุ และงานศิลปกรรมอื่น ๆ ทางกรมศิลปากรได้จัดเก็บ และจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง อีกทั้งมีการบูรณะปฏิสังขรณ์งานศิลปกรรมด้านประติมากรรม อันเป็นองค์ประกอบของโบราณสถานแต่ละแห่ง ให้คงสภาพตามหลักการอนุรักษ์สากลในกำกับขององค์การยูเนสโก แห่งสหประชาชาติ อันเป็นการสงวนรักษาสมบัติของชาติ และเอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวไปในตัว

เส้นทางท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย (ศ) มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นชัยภูมิสำคัญลุ่มน้ำยม ถือเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงสุโขทัย มีการวางผังเมือง และระบบชลประทานแบบผสมผสาน มีแนวเขาทอดผ่านศูนย์กลางเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของโบราณสถานบนเขาที่สำคัญหลายแห่ง และที่เมืองศรีสัชนาลัยแห่งนี้ ยังเป็นจุดที่อิทธิพลของเขมรโบราณแผ่ขยายไปยัง

ทิศเหนือที่สุดอีกด้วย ในแง่มุมของเส้นทางการท่องเที่ยวทางศิลปสถาปัตยกรรม นับได้ว่า มีการสร้างพระสถูปเจดีย์ หลากหลายรูปแบบขึ้นเป็นหลักของวัด ได้แก่ พระสถูปทรงระฆังช้างล้อม ที่วัดช้างล้อม ซึ่งถือเป็นวัดหลวงประจำเมือง มีการสร้างพระสถูปทรงยอดดอกบัวตูมขนาดใหญ่ที่สุดของอาณาจักร และสถูปเจดีย์หลากหลายรูปแบบ ที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว แต่ที่นิยมสร้างอย่างมากกระจายตัวไปทั่วทุกทิศของเมือง คือ พระสถูปทรงมณฑป และทรงมณฑปวิหาร รวมถึงการสร้างคันธภูมิทัฬหีวิหาร ซึ่งเป็นความนิยมของเมืองศรีสัชนาลัยแห่งนี้ อีกทั้งยังคงเหลือร่องรอยของพระสถูปทรงฝักข้าวโพด หรือทรงปราสาท อันรับอิทธิพลจากศิลปะเขมร หลงเหลือให้เที่ยวชมอีกหลายแห่ง ด้านการท่องเที่ยวชมพระพุทธรูป ในพื้นที่ใกล้เคียงเมืองศรีสัชนาลัย มีพระพุทธรูปสำริดที่ไม่ถูกเคลื่อนย้ายไปประดิษฐาน ณ ที่อื่น ๆ หลงเหลืออยู่หลายแห่ง ได้แก่ พระพุทธรูปสำริดที่วัดเชิงคีรี วัดด่งชัน วัดสว่างอารมณ์ เป็นต้น ในขณะที่ทางกรมศิลปากรได้มีการจัดเก็บ และจัดแสดงงานประติมากรรม โบราณวัตถุ และงานศิลปกรรมสำคัญของกลุ่มเมืองโบราณศรีสัชนาลัย ไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสวรรคตวันายก อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

เส้นทางการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร (ก) มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นชัยภูมิสำคัญลุ่มน้ำปิง ถือเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการวางผังเมือง และระบบชลประทานแบบผสมผสาน ในแง่มุมของเส้นทางการท่องเที่ยวทางศิลปสถาปัตยกรรม นับได้ว่า มีการสร้างพระสถูปเจดีย์ หลากหลายรูปแบบขึ้นเป็นหลักของวัด ได้แก่ พระสถูปทรงระฆังที่มีจระนำขุ้ม ที่วัดพระแก้ว ซึ่งถือเป็นวัดหลวงประจำเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา ณ เมืองกำแพงเพชรแห่งนี้ ยังมีเขตอรัญญิก ซึ่งมีการสร้างพระสถูปทรงระฆังช้างล้อม ที่วัดช้างรอบ อันถือเป็นวัดหลักประจำเขตอรัญญิก อีกทั้งยังมีการพระสถูปเจดีย์ขึ้นอีกหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ พระสถูปทรงมณฑป พระสถูปทรงปราสาท เจดีย์ยอด เป็นต้น ส่วนที่เมืองนครชุม ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำปิง นิยมสร้างพระสถูปทรงระฆัง ที่มีจระนำขุ้ม ทั้ง 4 ทิศ เป็นสำคัญ จนถือเป็นเอกลักษณ์ของเมืองกำแพงเพชร กระจายตัวไปหลายแห่ง ได้แก่ วัดหนองลังกา วัดหนองยายช่วย วัดหม่องกาเล จนถึง วัดนาคนัดเคียร ในเขตอรัญญิก ด้านการท่องเที่ยวชมพระพุทธรูป และเทวรูป ทางกรมศิลปากรได้มีการจัดเก็บ และจัดแสดงงานประติมากรรม โบราณวัตถุ และงานศิลปกรรมสำคัญของกลุ่มเมืองโบราณกำแพงเพชร ไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกำแพงเพชร ซึ่งมีการจัดแสดงเทวรูปพระอิศวรสำริด เป็นองค์สำคัญ

เอกสารอ้างอิง

บวรเวท รุ่งรุจี และคณะ. (2525). รายงานสรุปผลการวิจัยการขุดค้นทางโบราณคดี ปีพุทธศักราช 2520-2525.

(อัดสำเนาเย็บเล่ม). โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2526). *เที่ยวเมืองพระร่วง*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2545). การวิเคราะห์ข้อมูลจากการขุดค้นทางโบราณคดีร่วมกับข้อมูลด้านศิลปาจารย์ และประวัติศาสตร์ศิลปสมัยสุโขทัย. รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ.

ศิลปากร, กรม. (2512). รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานเมืองเก่าสุโขทัย พ.ศ. 2508-2512. คณะกรรมการปรับปรุงบูรณะโบราณสถาน จังหวัดสุโขทัย และจังหวัดกำแพงเพชร.

ศิลปากร, สำนักโบราณคดี. (2546). *นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สุโขทัย: วิทยาคอมพิวเตอร์-ออฟเซต.

ศิลปากร, สำนักโบราณคดี. (2535). *ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมานพันธ์.

ศิลปากร, สำนักโบราณคดี. (2531). *ทำเนียบโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย*. เอกสารกองโบราณคดี หมายเลข 8/2530.

สันติ เล็กสุขุม. (2548). **รวมบทความ มุมมอง ความคิด และความหมาย งานช่างไทยโบราณ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สันติ เล็กสุขุม. (2557). **ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สันติ เล็กสุขุม. (2549). **ศิลปะล้านนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สันติ เล็กสุขุม. (2549). **ศิลปะสุโขทัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สุวิทย์ จิระมณี. (2544). **แหล่งโบราณสถานกับการท่องเที่ยว เอกสารโครงการอบรมมัคคุเทศก์**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ชลบุรี: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, หม่อมเจ้า. **ศิลปสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรมของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมสหประชาชาติ, ม.ป.พ.

อนันตพงษ์ ไกรเกรียงศรี. (2559). **การสันนิษฐานรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ปรากฏปูจา ตำบลนาเชิงคีรี อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุโขทัย**.